

Latvijas Universitātes simtgadei veltīta 77. Starptautiska zinātniskā konference

STARPDISCIPLINĀRA
KONFERENCE

GRĀMATA

ZĪME

KRĀSA

ATSTĀTĀS ZĪMES GRĀMATĀS

26. martā 11:00-15:00

GRĀMATA KRĀSĀS UN ZĪMĒS

27. martā 11:00-15:00

Konferences programma un tēzes

26. – 27. marts, 2019

Latvijas Universitātes Akadēmiskā bibliotēka
Rīga, Rūpniecības iela 10

Latvijas Universitātes simtgadei veltīta 77. Starptautiskā zinātniskā konference

Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas
Starptautisko pētījumu pētniecība

STARPDISCIPLINĀRA KONFERENCE
GRĀMATA ZĪME KRĀSA

**ATSTĀTĀS ZĪMES GRĀMATĀS
GRĀMATA KRĀSĀS UN ZĪMĒS**

Konferences programma un tēzes

INTERDISCIPLINARY CONFERENCE: BOOK SIGNE COLOUR

**MARKED NOTES AT BOOKS
BOOK IN COLOURS AND SIGNS**

Conference Programme and Theses

26. – 27. marts, 2019

Latvijas Universitātes Akadēmiskā bibliotēka

Krājumā *GRĀMATA, ZĪME, KRĀSA* apkopotas referātu tēzes no LU simtgadei veltītās 77. starptautiskās zinātniskās konferences LU Akadēmiskās bibliotēkas Starpnozaru pētniecības centra rīkotajām sekcijām:

2019. gada 26. martā – *Atstātās zīmes grāmatās*

2019. gada 27. martā – *Grāmata krāsās un zīmēs*

Konferences zinātniskā redakolēģija:

Dr. phil. Ineta Kivle

Dr. paed. Austra Avotiņa

Dr. philol. Aija Taimiņa

Sastādītāja: *Dr. phil. Ineta Kivle*

Tekstu redaktore latviešu valodā: Vita Aišpure

Tekstu redaktore un tulkotāja angļu valodā: Edīte Muižniece

Makets un dizains: Vija France

© LU, LU Akadēmiskā bibliotēka, LU Akadēmiskās bibliotēkas Starpnozaru pētniecības centrs (dibināts 2017. gada 29. maijā ar LU Senāta lēmumu), 2019

© Autori: Austra Avotiņa, Jana Dreimane, Linda Gediņa, Daina Gulbe, Toms Herings, Sandija Iesalniece, Gunta Jaunmuktāne, Ineta Kivle, Ināra Klekere, Laura Kreigere-Liepiņa, Maija Krekle, Lilija Limane, Sandra Okuņeva, Aija Taimiņa, Silvija Tretjakova, Gatis Vanags, Kristīne Zaļuma, Viesturs Zanders

© Makets un dizains: Vija France

ISBN 978-9984-844-04-6

Konferences sadarbības partneri:

Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultāte

Latvijas Nacionālā bibliotēka

Latvijas Mākslas akadēmija

Liepājas Universitāte

Latvijas Grāmatizdevēju asociācija

Verba volant, scripta manent

Vārdi izskaņ, rakstītais paliek

LATVIJAS UNIVERSITĀTES
AKADĒMISKĀS BIBLIOTĒKAS
STARPNOZARU PĒTNIECĪBA

STARPDISCIPLINARITĀTE

Starpdisciplināritāti raksturo saprašanās spēja, kopīgas funkcionālas telpas radīšana un empātija atšķirīgu nozaru vidū. Līdz ar tematisko jautājumu aplūkojumu veidojas sadarbības tīkli, vienojot dažādu nozaru pētniekus, tādējādi, atšķirībā no vienas konkrētas zinātņu nozares, starpdisciplināritāte nepretendē uz izciliem jaunatklājumiem, bet veido daudzšķautņainu zināšanu platformu konkrētas tēmas vai jautājuma risināšanai. Vienlīdz svarīgas ir gan tematiskās interpretācijas, gan ilgtspējīgas sadarbības formas izveide un nostiprināšana, kurā visi iesaistītie partneri un nozares darbojas līdzvērtīgi. Starpdisciplināritātei ir praktiska nozīme – tā apliecinās konkrētu projektu īstenošanā, pilnveidojot spēju komplicētas problēmas izklāstīt saprotamā valodā, paver iespēju jaunām interpretācijām, risina globālas komunikācijas problēmas, veicina toleranci un empātiju un spēj zināšanas pielietot kopīgu, sabiedrībai un valstij derīgu izglītošanās mērķu sasniegšanā.

2017. gada 29. maijā ar LU Senāta lēmumu tika izveidots LU Akadēmiskās bibliotēkas Starpnozaru pētniecības centrs. Centra konceptuālo identitāti izsaka trīs antīkās kultūras jēdzieni: *phronesis* (praktiska gudrība), *praxis* (teorijas īstenošana praktiskā darbībā), *paideia* (izglītība sabiedrības labā), tādējādi iezīmējot globālu un vēsturisku dimensiju no zināšanu rašanās sākumā, kad zināšanas vēl netika dalītas nozarēs un to galvenā vērtība bija morāles pilnveidošana un spēja zināšanas izmantot valsts un sabiedrības labklājībai, līdz 21. gadsimta zinātņu tīklojumiem, kas vieno atšķirīgu disciplīnu pētniekus kopīgu starpdisciplināru projektu īstenošanā. Abos gadījumos ir nepieciešama gan gudrība un izglītība, gan spēja gudrību un zināšanas likt lietā. Zināšanas kādā vienā konkrētā lietā tiek vērtētas pēc to nozīmes kopīgajam labumam – antīkajā kultūrā tā ir pilsoņu izglītošana valsts labā, savukārt 21. gadsimtā tā ir spēja sekmīgi darboties starptautiskos tīklojumos un iesaistīties kopīgu daudznozaru platformu veidošanā.

LU Akadēmiskās bibliotēkas Starpnozaru pētniecības centrs pirms gada kopā pulcēja vairāku Latvijas augstskolu pētniekus diskusijā *Saprašanās māksla* – tā bija pirmā centra rīkotā zinātniskā konference, kurā no vairākiem skata punktiem – bibliotēkas, filosofijas, valodas, kultūras, medicīnas un politikas – atšķirīgu nozaru un vairāku augstskolu pētnieki dalījās viedokļos par jautājumu: Kā notiek saprašanās?

Šogad, LU simtgadei veltītajā konferencē Starpnozaru pētniecības centra rīkotā konference ir veltīta grāmatai. 2019. gada Starpdisciplinārā konference: *Grāmata, zīme, krāsa* aktualizē diskusiju par zīmēm un krāsām kā fiziskām parādībām, skatot ilustrācijas, iesējumus, burtus, drukus, autogrāfus, ekslibrus, kolekciju piederības zīmogus, bibliotēku un privāto kolekcionāru piešķirtos identifikatorus un ierakstus. Pirmajā plānā ir nevis kādas nozares jautājums, bet gan krāsa, zīme un grāmata, tādējādi dodot iespēju saskatīt krāsu un zīmju tematiskos saskarsmes punktus, līdzvērtīgi iesaistot dažādu nozaru pieredzi un viedokļus. Konference notiek divās tematiskās sekcijās:

26. martā: *Atstātās zīmes grāmatās* – referāti un diskusijas par tām zīmēm un krāsām, kuras bibliotēkas, kolekcionāri, lasītāji atstāj grāmatās – indeksiem, autogrāfiem, ekslibriem, zīmogiem, pētnieku piezīmēm.

27. martā: *Grāmata krāsās un zīmēs* – referāti un diskusija, kas saistās ar mākslu un runā par grāmatas vizualitāti, estētiku, skata ilustrāciju, burtu un ievākojuma nozīmi līdzās rakstītam tekstam.

Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas
Starpnozaru pētniecības centra vadītāja
Dr. phil. Ineta Kivle
2019. gada martā

INTERDISCIPLINARITY

Faculty of mutual understanding, empathy and creation of common space of functionality are fundamental notions for successful implementation of interdisciplinarity. Apprehension of thematic stances as well as networking of different researchers take equal positions in interdisciplinary projects, therefore interdisciplinarity concentrates more on implementation of new approaches and methods giving multidimensional platform for development of knowledge and education and pretends less to excellent discoveries dedicated solely to one or another discipline. In such a way, thematic interpretations as well as formation of sustainable collaboration develop equitable conditions for all partners. Interdisciplinarity has practical importance – in process of implementation of projects, skills of explication of complicated research problems are developed in terminology understandable for everyone; it gives new horizons for interpretations, views global problems of communication, stimulates empathy and tolerance.

Practical implementation of interdisciplinary projects makes resonance with three concepts of Ancient Greece: *phronesis* (practical wisdom); *praxis* (implementation of theory in practice); *paideia* (education) that give impulse for creation of visual and conceptual identity of the Interdisciplinary Research Centre of the Academic Library of the University of Latvia, established on 29 March 2017, by the decision of the Senate of the University of Latvia. Global and historical dimension of interdisciplinarity includes origin of knowledge in Ancient culture as well as networking of researchers in the 21st century. In both situations, wisdom and knowledge are necessary for implementation of overall objectives – Ancient philosophy shows importance of knowledge in moral self-flourishing and justifies capacity of exploration of obtained knowledge for development of state and society, however in the 21st, century it is characterized by creation of international and interdisciplinary research platform, networking of collaboration among researchers of different disciplines.

A year ago the Interdisciplinary Research Centre of the Academic Library of the University of Latvia invited researchers from different Universities to participate in the first Interdisciplinary conference *Art of Mutual Understanding* and discussion about the question: How to have mutual understanding? Researchers shared their experience and knowledge concerning various fields of activities: libraries, philosophy, language, intercultural dialogue, medicine, and politics.

The current event is dedicated to the 100th anniversary of the University of Latvia and views book in multidimensional perspective. Interdisciplinary Conference: *Book, Sign, Colour* activates dialogue about signs and colours as physical entities concentrating on book's pictures, covers, styles of printing, autographs, seals, and ex libris. The central place is taken not by the topicality of a concrete discipline but by the question: How to think about signs and colours of books discovering common horizons for different disciplines? The Conference consists of two sections:

March 26: *Marked Signs in Books* – presentations and discussions about signs and colours that are marked in books by libraries, readers, and collectors: indexes, autographs, ex libris, seals, reader's marks in text.

March 27: *Book in Colours and Signs* – presentations and discussions dedicated to art and design of books – problems of aesthetics, visuality, pictures and their importance in various fields of investigation.

Head of the Interdisciplinary Research Centre of the
Academic Library of the University of Latvia
Dr.Phil. Ineta Kivle
March 2019

PROGRAMMA

ATSTĀTĀS ZĪMES GRĀMATĀS

26. MARTĀ 11:00 – 15:00

Latvijas Universitātes simtgadei veltīta 77. Starptautiskā zinātniskā konference

LU AKADĒMISKAJĀ BIBLIOTĒKĀ, RĪGĀ, RŪPNIECĪBAS IELĀ 10

Konferences sekcija par zīmēm un krāsām, kuras bibliotēkas, kolekcionāri, lasītāji atstāj grāmatās: indeksiem, autogrāfiem, ekslibriem, zīmogiem. Referāti un diskusija par zīmēm, kas norāda grāmatu pārvietošanās ceļus, piederību, izvietojuma kārtību un izmantošanas ceļus pēc to nonākšanas bibliotēkās, kolekcijās un lasītāja uzmanībā.

11:00

ATKLĀŠANA

Vada: **INETA KIVLE**

11:00 – 12:40

INETA KIVLE

Grāmata un bibliotēka starpdisciplinārajā pētniecībā

VIESTURS ZANDERS

Ieraksti un spiedogi Baltijas Centrālās bibliotēkas grāmatās kā zinātņu vēstures izpētes avots

MAIJA KREKLE

Ieraksti Misiņa bibliotēkas grāmatās – laikmeta un cilvēku raksturotāji

DAINA GULBE

Grāmatas piederības zīmes gadsimtu gaitā Latvijas Universitātes Akadēmiskajā bibliotēkā

JANA DREIMANE

Grāmatas ar sevišķas slepenības zīmogiem – Aukstā kara liecība Latvijas bibliotēkās

12:40 – 13:00

KAFIJA

13:00 – 14:30

LAURA KREIGERE-LIEPIŅA

Īpašuma atzīmes, spiedogi un lasīšanas piezīmes Rīgas jezuītu kolēģijas bibliotēkas (1583-1621) krājuma unikālajos eksemplāros

KRISTĪNE ZAĻUMA

Nejaušas satikšanās Bikstos: grāmatās atstātās liecības

AUSTRA AVOTIŅA

Liber Meus. Pēterim Upītim 120

TOMS HERINGS

Ekslibra kā patstāvīga mākslas jomas attīstība atjaunotajā Latvijā: Latvijas Nacionālās bibliotēkas ekslibru kolekcijas izpēte

14:30 – 15:00

DISKUSIJA

GRĀMATA KRĀSĀS UN ZĪMĒS

27. MARTĀ 11:00–15:00

Latvijas Universitātes simtgadei veltīta 77. Starptautiskā zinātniskā konference

LU AKADĒMISKAJĀ BIBLIOTĒKĀ, RĪGĀ, RŪPNIECĪBAS IELĀ 10

Konferences sekcija par grāmatas dizainu, poligrāfiju, ilustrācijām, krāsām, burtiem, teksta izkārtojumu. Sekcija veltīta grāmatas estētikai un grāmatai kā mākslas darbam, ietverot jautājumu ne tikai par grāmatas vizualitāti, bet arī sinerģiju starp atšķirīgiem grāmatu formātiem.

Vada: AIJA TAIMIŅA

11:00–12:30

AIJA TAIMIŅA

Zelts un sena grāmata: simbolika, lietojuma prakse

INĀRA KLEKERE

Attēli un zīmes 15.–16. gadsimta Rietumeiropas enciklopēdiskajos izdevumos

LINDA GEDIŅA

Grāmatas ilustrācijas un mūzikas video: kopīgais un atšķirīgais

SANDIJA IESALNIECE

Audiogrāmatas dažādie ķermeņi, noformējums un dizains: tā autonomija vai sinerģija ar grāmata (Gintera Grasa "Im Krebsgang", Ernsta Jandla dzeja, Bila Klintona "My Life")

12:30–13:00

KAFIJA

13:00–14:40

RENĀTE PUNKA

Grāmatizdevēju asociācija

LILIJA LIMANE

Populāro latviešu grāmatu bilžainie vāki 19. gadsimta otrajā pusē

GUNTA JAUNMUKTĀNE

Ilustrācijas 20. gadsimta pirmās puses (līdz 1940. gadam) Latvijas grāmatniecībā

GATIS VANAGS

Kārlis Sūniņš – grāmatu ilustrators un burtu dizainers

SILVIJA TRETJAKOVA

Vizuālie kodi mūsdienu bērnu grāmatu ilustrācijās

SANDRA OKUŅEVA

Vizuālās zīmes dzejnieka Māra Runguļa dzejā bērniem

14:40–15:00

DISKUSIJA

PROGRAMME

MARKED SIGNES AT BOOKS

MARCH 26, 11:00 – 15:00

Latvijas Universitātes simtgadei veltīta 77. Starptautiskā zinātniskā konference

ACADEMIC LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF LATVIA, RIGA, RUPNIECIBAS STREET 10

The section views the signs and colours that are made in books by librarians, readers, and collectors: indexes, autographs, ex libris, stamps, reader's notes in margins of a text. Presentations and discussions include research on transference and ownership of books in the context of the marked signs.

11:00

OPENING

Chair: **INETA KIVLE**

11:00 – 12:40

INETA KIVLE

Book and Library in Context of interdisciplinarity

VIESTURS ZANDERS

Personal notes and seals in the books of the Baltic Central Library as a research source of history of sciences

MAIJA KREKLE

Inscriptions in the books of the Misiņš Library – characterization of epoch and people

DAINA GULBE

Ownership marks in books of the Academic Library of the University of Latvia during centuries

JANA DREIMANE

Books with top secrecy stamps – Cold War evidence in libraries of Latvia

12:40 – 13:00

COFFEE

13:00 – 14:30

LAURA KREIGERE-LIEPIŅA

Marks of ownership, stamps and manuscriptal notes of reading found in the collection of unique copies in Riga Jesuit College Library (1583–1621)

KRISTĪNE ZAĻUMA

Random meetings in Bixten: testimonies left in Books

AUSTRA AVOTIŅA

Liber Meus. Pēteris Upītis 120

TOMS HERINGS

Development of ex-libris as a distinctive art form in the restored independent Latvia: Research through the Ex-libris Collection of the National Library of Latvia

14:30 – 15:00

DISCUSSIONS

BOOK IN COLOURS AND SIGNS

MARCH 27, 11:00–15:00

Latvijas Universitātes simtgadei veltīta 77. Starptautiskā zinātniskā konference

ACADEMIC LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF LATVIA, RIGA, RUPNIECIBAS STREET 10

The section views design, printing, pictures, colours, letters of print and manuscripts, organization of text in pages. Presentations and discussions of the section dedicated to aesthetics, design and pictures of books including synergy among different formats of books. The section includes opinions of librarians, painters, artists, designers, historians, philosophers, and litterateurs.

Chair: AIJA TAIMINA

11:00–12:30

AIJA TAIMIŅA	Gold and ancient book: symbolism and tradition of usage
INĀRA KLEKERE	Pictures and signs in the Western European encyclopaedic editions of the 15th–16th centuries
LINDA GEDIŅA	Book illustrations and music videos: common and different
SANDIJA IESALNIECE	Anatomy of audiobooks and their design: synergy with the printed book vs. self-sufficiency (“Im Krebsgang” by Günter Grass, poetry by Ernst Jandl, “My Life” by Bill Clinton)

12:30–13:00

COFFEE

13:00–14:40

LILIJA LIMANE	Popular Latvian books with pictured covers in the second half of the 19th century
GUNTA JAUNMUKTĀNE	Illustrations from the 20th Century (up to 1940) in Latvian book publishing history
GATIS VANAGS	Kārlis Sūniņš – Book Illustrator and Typeface Designer
SILVIJA TRETJAKOVA	Visual codes in the contemporary children books' illustrations
SANDRA OKUŅEVA	Visual signs in children's poetry by poet Māris Rungulis

14:40–15:00

DISCUSSION

AUTORI / AUTHORS

AUTORI

Austra Avotiņa, *Dr. paed.*, LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes asociētā profesore. Pētnieciskās intereses: mākslas vēsture un kultūras izglītība, mākslas teorija un grāmatu māksla. Kontakti: austra.avotina@lu.lv

Jana Dreimane, *Dr. philol.*, Latvijas Nacionālās bibliotēkas Letonikas un Baltijas centra vadošā pētniece. Pētnieciskās intereses: 19.–20. gadsimta Latvijas bibliotēku vēsture, īpaši nacistiskās Vācijas okupācijas periodā un padomju okupācijas gados. Kontakti: jana.dreimane@lnb.lv

Linda Gedīņa, *Mg. phil.*, LU vācu valodas ārštata tulkotāja. Pētnieciskās intereses: Martina Heidegera filozofija; 20. gadsimta sākuma mākslinieku teorētiskās pašinterpretācijas. Kontakti: lindadasein@yahoo.com

Daina Gulbe, *Mg. soc.*, LU Akadēmiskās bibliotēkas Krājuma komplektēšanas un attīstības nodaļas vadītāja. Pētnieciskās intereses: bibliotēku krājumu komplektēšanas vēsture. Kontakti: daina.gulbe@lu.lv

Toms Herings, *Bc. philol.*, Latvijas Nacionālās bibliotēkas Speciālo krājumu departamenta Mākslas lasītavas galvenais bibliogrāfs. Pētnieciskās intereses: starpkaru Latvijas vēsture un māksla, Latvijas iespaidgrafika. Kontakti: toms.herings@lnb.lv

Sandija Iesalniece, LU doktorante. Pētnieciskās intereses: vācu un austriešu literatūras vēsture, mediji, (kultūras) mārketingi. Kontakti: sandija.iesalniece@gmail.com

Gunta Jaunmuktāne, *Mg. soc.*, LU Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas vadītāja. Pētnieciskās intereses: akciju sabiedrības "Valters un Rapa" darbība laikposmā no 1912. līdz 1940. gadam, latviešu grāmatniecības vēsture. Kontakti: gunta.jaunmuktane@lu.lv

Ineta Kivle, *Dr. phil.*, LU Akadēmiskās bibliotēkas direktora vietniece un vadošā pētniece, Starpnozaru pētniecības centra vadītāja. Pētnieciskās intereses: starpdisciplināritāte; ritms, skaītis, skaņa, krāsa – kultūru konstitūējoši elementi. Kontakti: ineta.kivle@lu.lv

Ināra Klekere, *Dr. philol.*, Latvijas Nacionālās bibliotēkas vadošā pētniece. Pētnieciskās intereses: literatūras un grāmatniecības vēsture līdz 19. gadsimta vidum. Kontakti: inara.klekere@lnb.lv

Laura Kreigere-Liepīņa, *Mg. philol.*, Latvijas Nacionālās bibliotēkas galvenā bibliogrāfe, projekta "Rīgas jezuitu kolēģijas bibliotēka (1583–1621)" vadītāja. Pētnieciskās intereses: Latvijas un ārzemju seniespiedumi svešvalodās, humānisma idejas un okazi-onālā dzeja (16./17. gadsimts). Kontakti: laura.kreigere@lnb.lv

Maija Krekle, *Mg. soc.*, LU Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa bibliotēkas vecākā bibliotekāre. Pētnieciskās intereses: latviešu kultūras personības, Misiņa bibliotēkas vēsture. Kontakti: majja.krekle@lu.lv

Lilija Limane, *Mg. soc.*, Latvijas Nacionālās bibliotēkas Letonikas un Baltijas centra pētniece-fondu glabātāja. Pētnieciskās intereses: latviešu grāmatniecības vēsture un reto grāmatu un rokrakstu krājumi, populārā literatūra un lasīšanas vēsture 19. gadsimtā. Kontakti: lilija.limane@lnb.lv

Sandra Okuneva, *Mg. philol.*, Daugavpils Universitātes doktorante, Liepājas Universitātes lektore. Pētnieciskās intereses: mūsdienu latviešu bērnu literatūras procesi, kultūras identitātes pētījumi un reģionālās studijas. Kontakti: sandra.okuneva@liepu.lv

Aija Taimiņa, *Dr. philol.*, vadošā pētniece, LU Akadēmiskās bibliotēkas Rokrakstu un reto grāmatu nodaļas vadītāja. Pētnieciskās intereses: grāmatniecības un bibliotēku vēsture, mākslas vēsture, vācbaltiešu kultūras mantojuma izpēte. Kontakti: aija.taimina@lu.lv

Silvija Tretjakova, *Mg. sci. soc.*, Latvijas Nacionālās bibliotēkas Bērnu literatūras centra vadītāja. Pētnieciskās intereses: lasīšanas veicināšanas stratēģija, lasīšanas socioloģija, vizuālizpratne un bērnu literatūra. Kontakti: silvija.tretjakova@lnb.lv; www.lasamkoks.lv

Gatis Vanags, *Mg. arch., Mg. art.*, Latvijas Mākslas akadēmijas doktorants, grafiskais dizainers un fotogrāfs, Rīgas Dizaina un mākslas vidusskolas pasniedzējs. Pētnieciskās intereses: burtu dizaina attīstība Latvijā 20. gadsimta pirmajā pusē. Kontakti: gatis.wanags@gmail.com

Kristīne Zaļuma, LU doktorante, Latvijas Nacionālās bibliotēkas Letonikas un Baltijas centra pētniece. Pētnieciskās intereses: vēsturisko krājumu izcelsme (proveniences), kultūras mantojuma aizsardzības, lasīšanas kultūra, Latvijas muižu un bibliotēku vēstures jautājumi. Kontakti: kristine.zaluma@lnb.lv

Viesturs Zanders, *Dr. philol.*, LU profesors, Latvijas Nacionālās bibliotēkas vadošais pētnieks. Pētnieciskās intereses: latviešu grāmatniecības un bibliotēku vēsture 19.–20. gadsimtā. Kontakti: viesturs.zanders@lnb.lv

AUTHORS

Austra Avotiņa, D. Paed., Assoc. Professor, University of Latvia, Faculty of Education, Psychology and Art. Professional interests: history of art, cultural education, art criticism, art of the books. Contacts: austra.avotina@lu.lv

Jana Dreimane, D. Philol., researcher, Letonica and Baltics Department, National Library of Latvia. Professional interests: book history of Latvia of the 19th–20th centuries, especially during the Nazi and Soviet occupation. Contacts: jana.dreimane@lnb.lv

Linda Gedīna, M. A., free-lance translator of the German language, University of Latvia. Professional interests: Martin Heidegger's philosophy, theoretical self-interpretation of artists of the early 20th century. Contacts: lindadasein@yahoo.com

Daina Gulbe, M. Soc. Sci., Head of the Acquisition and Collection Development Department, Academic Library of the University of Latvia. Professional interests: history of the collection acquisition. Contacts: daina.gulbe@lu.lv

Toms Herings, B. A., senior bibliographer, Arts Reading Room of the Department of Special Collections, National Library of Latvia. Professional interests: Latvian history and art of the Inter-War period, Latvian printed graphics. Contacts: toms.herings@lnb.lv

Sandija Iesalniece, student of doctoral studies of the University of Latvia. Professional interests: history of German and Austrian literature, mass media, cultural marketing. Contacts: sandija.iesalniece@gmail.com

Gunta Jaunmuktāne, M. A., Head the Misiņš Library, Academic Library of the University of Latvia. Professional interests: JSC Valters un Rapa activities from 1912 to 1940, history of Latvian book publishing. Contacts: gunta.jaunmuktane@lu.lv

Ineta Kivle, D. Phil., Deputy director, senior researcher, Head of the Interdisciplinary Research Centre, Academic Library of the University of Latvia. Professional interests: interdisciplinarity, rhythm, number, sound, colour – elements that constitute culture. Contacts: ineta.kivle@lu.lv

Ināra Klekere, D. Philol., researcher, National Library of Latvia. Professional interests: history of literature and book publishing up to the mid-19th century. Contacts: inara.klekere@lnb.lv

Laura Kreigere-Liepīna, M. A., senior bibliographer, National Library of Latvia, Head of the project Riga Jesuit College Library (1583–1621). Professional interests: Latvian and foreign old publications in foreign languages, humanism ideas, occasional poetry (the 16th/17th centuries). Contacts: laura.kreigere@lnb.lv

Maija Krekle, M. A., senior librarian, the Misiņš Library, Academic Library of the University of Latvia. Professional interests: personalities of Latvian culture, history of the Misiņš Library. Contacts: maija.krekle@lu.lv

Lilija Limane, M. Soc. Sci., researcher, keeper of stocks, Letonica and Baltics Department, National Library of Latvia. Professional interests: history of Latvian book publishing, collection of manuscripts and rare books, popular literature and history of reading in the 19th century. Contacts: lilija.limane@lnb.lv

Sandra Okuneva, M. A., student of doctoral studies at Daugavpils University, lecturer, University of Liepāja. Professional interests: processes in contemporary Latvian children's literature, research in cultural identity, regional studies. Contacts: sandra.okuneva@liepu.lv

Aija Taimiņa, D. Philol., senior researcher, Head of the Department of Manuscripts and Rare Books, Academic Library of the University of Latvia. Professional interests: history of book publishing and libraries, history of art, research of cultural heritage of Baltic-Germans. Contacts: aija.taimina@lu.lv

Silvija Tretjakova, M. Soc. Sci., Head of the Centre of Children's Literature, National Library of Latvia. Professional interests: reading promotion strategy, sociology of reading, understanding of visual signs, children's literature. Contacts: silvija.tretjakova@lnb.lv; www.lasamkoks.lv

Gatis Vanags, Mg. Arch., M. A., student of doctoral studies of the Art Academy of Latvia, graphic designer, photographer, lecturer of Riga Secondary School of Art and Design. Professional interests: development of the design of typeface in Latvia in the first part of the 20th century. Contacts: gatis.wanags@gmail.com

Kristīne Zāluma, student of doctoral studies of the University of Latvia, researcher of the Letonica and Baltics Department, National Library of Latvia. Professional interests: provenance of historical collections, protection of cultural heritage, reading culture, history of manors and libraries in Latvia. Contacts: kristine.zaluma@lnb.lv

Viesturs Zanders, D. Philol., Professor, University of Latvia, researcher. National Library of Latvia. Professional interests: history of book publishing and libraries in Latvia in the 19th-20th centuries. Contacts: viesturs.zanders@lnb.lv

TÈZES / THESIS

Austra Avotiņa

Liber Meus. Pēterim Upītim 120

Pētījumam ir divas daļas: pirmā veltīta ekslibrim jeb grāmatzīmei, kas Latvijā piedzīvoja uzplaukumu 20. gadsimta otrajā pusē, un otrā daļa, kas veltīta vienam no izcilākajiem šī grafikas žanra meistariem – Pēterim Upītim. Ekslibris jeb grāmatzīme ir piederības apliecinājums, tīpašnieka zīmogs, personības simbols ar simboliski vispārinātu saturu. Tas ir grafikas dizaina meistardarbs.

Pēteris Upītis (1899–1989) ir izcils Latvijas grafikas meistars. Viņš pats min, ka kopumā ir izgatavojis 712 grāmatzīmes, un tas ir skaitlis, kas ne tikai pārsteidz, bet arī liecina par mērķtiecīgu neatlaidību, izdomas bagātību, asprātību un unikālu talantu. Pateicoties viņa aktivitātei un entuziasmam, Latvijā 20. gadsimta otrajā pusē aktīvi strādā vesela grāmatzīmju meistarumu skola – Dzidra Ezergaile, Dainis Rožkalns, Zigurds Zuze, Gunārs Krollis, Inārs Helmūts, Elita Viljama un daudzi citi.

2019. gadā atzīmējam Pētera Upīša 120. gadadienu. Tikpat gadu aprit arī Latvijas grāmatzīmes vēsturei. Tātad divkārtšā jubileja.

Austra Avotiņa

Liber Meus. Pēteris Upītis 120

The research consists of two parts: the first is on ex libris or bookplate, which had its golden age in Latvia in the second half of the 20th century, the other is dedicated to the one of the most outstanding masters of this genre – Pēteris Upītis. Ex libris or bookplate is the sign of ownership, the owner's stamp, a symbol of the personality with symbolic generalized meaning. It is a masterpiece of graphic art design.

Pēteris Upītis (1899–1989) is an outstanding master of Latvian graphic art. He said that he had made 712 bookplates, and this figure not only surprises, but at the same time it testifies his goal-directed perseverance, rich imagination, wit and unique talent. Thanks to his activities and enthusiasm, a school of bookplate artists: Dzidra Ezergaile, Dainis Rožkalns, Zigurds Zuze, Gunārs Krollis, Inārs Helmūts, Elita Viljama and many others actively worked in the second half of the 20th century.

In 2019, we will celebrate Pēteris Upītis' 120th birthday. Latvian ex libris history is of the same age. Consequently, it is a double anniversary.

Jana Dreimane

Grāmatas ar sevišķas slepenības zīmogiem – Aukstā kara liecība Latvijas bibliotēkās

Gandrīz pusgadsimtu (1945–1990) PSRS okupētā Latvija bija iesaistīta Aukstajā karā – ASV un PSRS, kā arī to sabiedroto valstu konfrontācijā, kas bibliotēku nozarē izpaudās informācijas aprites ierobežojumos un varas diktētajās propagandas darba nostādnēs. Pirmajos okupācijas gados Latvijas bibliotēkas tikpat kā nesaņēma informāciju no ASV un citām Rietumu valstīm, taču, mainoties PSRS vadībai pēc J. Staļina nāves 1953. gadā, vadošajām zinātniskajām bibliotēkām tika atļauta iespieddarbu iegāde, grāmatu apmaiņa un starpbibliotēku abonementa sakari ar kapitālistiskajām valstīm. Šeit veidojās fragmentāri emigrācijas latviešu literatūras krājumi. Pieaugot Rietumvalstu informatīvajai ietekmei PSRS, padomju vara centās iegrožot trimdas latviešu izdevumu apriti Latvijā, klasificējot to kā pretpadomju literatūru. Tai tika noteikts sevišķas slepenības statuss, tādēļ tā bija glabājama tikai divu Latvijas bibliotēku ierobežotas pieejamības krājumos.

Referātā analizēti trimdas latviešu iespieddarbu sarežģītie ceļi okupētajā Latvijā, balstoties uz dažādiem zīmogiem un ierakstiem to lappusēs.

Jana Dreimane

Books with top secrecy stamps – Cold War evidence in libraries of Latvia

For almost half a century (1945–1990), the Soviet-occupied Latvia was involved in the Cold War – a confrontation between the USA and the USSR and their allies, which manifested in restrictions on the circulation of information and certain propaganda approaches in library sector. During the first years of the occupation, the libraries of Latvia scarcely received any information from the USA and other Western countries. When the government of the USSR changed after Stalin's death in 1953, major research libraries were allowed to purchase printed matters, exchange books and establish interlibrary loan with capitalist countries. Fragmentary collections of Latvian exile literature emerged in this country. With the increasing informative influence of Western countries in the USSR, the Soviet power sought to limit the circulation of Latvian exile books by classifying them as anti-Soviet literature. It had a top secrecy status, and it had to be stored only in two restricted collections of Latvian libraries.

The report analyzes the complicated paths of Latvian exile books in occupied Latvia, using different stamps and inscriptions on their pages.

Linda Gediņa

Grāmatas ilustrācijas un mūzikas video: kopīgais un atšķirīgais

Grāmatas ilustrācija principiāli nav patstāvīgs mākslas darbs, bet postmodernisma laikā – ja par tādu var pieņemt laiku pēc Mišela Fuko veiktās Renē Magrita gleznas *Tā nav pīpe* interpretācijas – ilustrācija aizvien vairāk tiecas par tādu kļūt. Proti, attēls vairs neilustrē tekstu, taču arī teksts nekļūst par tīru kaligrammu.

Video padara savu attēlu atsauces ne-mimētiskas, iznīcinot reprezentācijas saikni ar dziesmas vārdu saturu un ierastajiem attēlu kultūras kodiem, izmantojot dažāda veida ekstrēmumus, šokējošus vai neparastus efektus, kas nereti aizgūti autorfilmu vēsturē. Noteicošie koncepti, kurus izmantoju analīzē, ir iluzora reprodukcija un virtuālās, referenciālās realitātes radīšana.

Reālismu ilustrāciju žanrā raksturo attēla pakļaušana stāstījuma laikam. Postmodernā “pīpes laikā” attēls ir nevis atsevišķa vienība, kas ilustrē noteiktu teksta fragmentu, tēlu, notikumu, bet gan savstarpēji saistīti attēli pēc kāda, iespējams, cita, saistoša principa: izstāstīt savu stāstu, demonstrēt krāsu spožumu vai pat literārā darba koncepciju (piemēram, bezsubjekta proza, abstraktas ainavas dabas ainu aprakstu vietā), kā arī mākslinieka prasmi un redzējumu, grāmatas veidotāja ideju par grāmatas komponentu mērķi un lomu liekot pirmajā, nevis stāsta sižetam pakārtotā vietā.

Linda Gediņa

Book illustrations and music videos: common and Different

The illustration of the book usually is not an independent work of art, but it increasingly tends to become such in post-modernism. Namely, the picture not only illustrates the text, however, the text never becomes a pure calligram, as it may be in the case of Foucault's interpretation of Magritte's *This is Not a Pipe*. The key concepts, that I use in the analysis, are the illusory reproduction and creation of virtual referential reality.

Music video can make the image references non-mimethic destroying the representational link with the lyrics content and traditional culture codes, using a variety of extreme, shocking or unusual effects.

Realism of illustrations in the genre is illustrated by exposing the image to narrative time. The postmodern "pipe-time" image is not a separate entity that illustrates a particular piece of text, image or event; but images are interrelated by some, possibly other, binding principle – telling their own story, showing the brightness of colour or even the concept of the book, both showing the skills and vision of the artist and the idea of the editor, rather than being subordinate.

Daina Gulbe

Grāmatas piederības zīmes gadsimtu gaitā Latvijas Universitātes Akadēmiskajā bibliotēkā

Gandrīz 500 gadu garumā LU Akadēmiskā bibliotēka vairākkārt mainījusi savu nosaukumu, struktūru un juridisko piederību, tādēļ ir gan mainījušās, gan nākušas klāt dažādas piederības zīmes. Referātā tiek apskatīti galvenie piederības zīmju veidi. Analīzes pamatā ir mani subjektīvie vērojumi un secinājumi, kas izdarīti, ikdienas darbā nonākot saskarē ar visdažādākajām grāmatās atrodamajām piederības zīmēm.

Šīs zīmes parāda grāmatas ceļu no izdošanas brīža līdz bibliotēkas krājumam. Vispirms tas ir zīmogs grāmatā – daudzfunkcionālas nozīmes instruments, kā arī, pirmkārt, īpašuma piederības apliecinājums, otrkārt, institūcijas vizuālā identitāte. Neiztrūkstoši ir arī spiedogi un grāmatas inventāra numurs jeb svītru kods, kas viens pats neko neizsaka, bet kopā ar inventāra grāmatu vai elektronisko katalogu sniedz galveno informāciju par grāmatu: kad iegūta, kā iegūta (kur pirktā, kas dāvinājis), cik maksājusi. Jau bibliotēkas pirmsākumos tās krājums ticis sistematizēts pa zinātņu nozarēm – atbilstoši laikmeta prasībām un iespējām. Šifri – nosacītu burtu un ciparu kombinācijas – sniedz ziņas par izdevuma atrašanās vietu bibliotēkas informatīvo resursu krājumā.

Daina Gulbe

Ownership marks in books of the Academic Library of the university of Latvia during centuries

The Academic Library of the University of Latvia has changed its name, structure and legal status for several times during nearly 500 years of its history, therefore different ownership marks have been changed and added. The paper analyses the main types of ownership marks. The analysis is based on my observations and conclusions drawn from the experience in my everyday work. I have noticed a great variety of ownership marks in books.

These marks testify the fate of a book from its publication to the arrival in the Library and within its stock. A mark in a book is an instrument with multifunctional meaning: first – a sign of ownership, second – a stamp as visual identity of the institution. Other elements are also present: rubber stamps and entry numbers or barcodes. These marks alone tell rather little, but together with an inventory book or electronic catalogue, they give the main information about the book: when and how it was obtained (where it was purchased, who donated it) and its price. Since the foundation of the Library, its books have been classified according to their subject taking into consideration demands and possibilities of the respective time. The location of the respective publication in the collection is indicated by a call number – a combination of characters assigned to the item.

Toms Herings

Ekslibra kā patstāvīgas mākslas jomas attīstība atjaunotajā Latvijā: Latvijas Nacionālās bibliotēkas ekslibru kolekcijas izpēte

Latvijas Nacionālās bibliotēkas Mākslas lasītavas ekslibru kolekcijas kodols ir varāk nekā 3000 Latvijas mākslinieku ekslibri no 19. gadsimta beigām līdz mūsdienām.

Pēdējās trīsdesmitgades ekslibru skaitliskais apjoms kolekcijā, salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, tāpat kā ekslibru katalogu un ekslibristu albumu izdevumu skaita samazinājums kopumā, ļauj izteikt apgalvojumu, ka grāmatu īpašumzīmju izgatavošana pakāpeniski zaudējusi aktualitāti plašākā sabiedrībā un attiecīgi arī mākslinieku vidū. Vienlaikus kvantitatīvo rādītāju kritums nenozīmē mākslinieciskās kvalitātes kritumu, ko apliecina vairāku Latvijas mākslinieku starptautiska atzinība.

Pēc noteiktajā laikā kolekcijā nonākušajiem darbiem un pārstāvētajiem autoriem var izsekot pārmaiņām šajā miniatūrgrafikas mākslas jomā. Piemēram, kā datorgrafikas izmantojums kļūst par jaunu tehnisko risinājumu deviņdesmitajos gados, kas vairākiem māksliniekiem būtiski maina saturisko tēlojuma veidu, bet citiem tādējādi liek pazaudēt savu māksliniecisko oriģinalitāti.

Toms Herings

Development of ex-libris as a distinctive art form in the restored independent Latvia: research through the Ex-libris Collection of the National Library of Latvia

The core of the Art Reading Room Ex-Libris Collection of the National Library of Latvia consists of more than 3,000 Latvian artists' ex-libris graphic works from the late 19th century to the present day.

Compared to the previous decades, the amount of ex-libris in the collection of the past thirty years, as well as reduction in numbers of ex-libris catalogues and the number of ex-librist albums in general, justify the assertion that book-marking has gradually lost its topicality in wider community and, consequently, among artists. At the same time, the decline in quantitative indicators does not consequently mean decline in artistic quality, as several Latvian artists are internationally recognized by ex-libris communities.

Based on the Ex-Libris Collection and the represented artists, various changes in this miniature graphic art can be tracked within the time limits defined in the report. For example, in the 1990s, the use of computer graphics became significant for many artists in their creative work, that played a significant role in the way they depicted ideas; but for some others this led to the loss of their original artistic style.

Sandija Iesalniece

Audiogrāmatas dažādie ķermeņi, noformējums un dizains: tā autonomija vai sinerģija ar grāmatu (Gintera Grasa "Im Krebsgang", Ernsta Jandla dzeja, Bila Klintonas "My Life")

Audiogrāmata, kas tapusi kā drukāta un grāmatas formātā izdota teksta interpretācija, ir viens no literārā darba pārdošanas ķēdes posmiem un kā attiecīgā teksta lasījums vai iestudējums ir patstāvīgs literārs darbs. Lielākoties grāmatu un audio grāmatu dizains ir identisks, lai gan, protams, atšķiras to ķermeniskais veidols (piemēram, papīra lapas cietajos vākos *versus* CD kartona vāciņos). Līdzīgs vai vienāds grafiskais risinājums, vāka noformējums un attēlu izmantošana rada sinerģiju un komplekta sajūtu, kurā apvienota viena literārā darba akustiskā un drukātā versija. Audiogrāmatu konstrukcijā un poligrāfiskajā risinājumā izpaužas grāmatizdevēju fantāzija. Lejupielādējama audiogrāmata (datne) iegūst datu nesējas ierīces ķermeņi, turpretī faila noformējums un lejupielādējamie papildu materiāli rada sinerģiju ar drukāto grāmatu; mērķis ir viens – izveidot attiecīgā literārā darba vienotu informācijas lauku.

Audiogrāmatas dizains, kas atšķiras no drukātās grāmatas dizaina, signalizē būtiskas izmaiņas audiogrāmatas lomā – tā vairs nav drukātās grāmatas papildinājums vai līdzvērtīgs partneris, tā ir autonoma vienība, no drukātas grāmatas neatkarīgs tirgus spēlētājs – spēcīgs un pašpietiekams.

Sandija Iesalniece

Anatomy of audiobooks and their design: synergy with the printed book vs. self-sufficiency (“Im Krebsgang” by Günter Grass, poetry by Ernst Jandl, “My Life” by Bill Clinton)

An audiobook, which complements a printed book, is both: an interpretation of the text (as reading or audio play) and an independent literary item. A printed book and an audiobook have similar design; however, their anatomy differs due to the specifics of a printed book and an audiobook that consists of a cover and an audio CD. If similar or the same graphic elements and pictures are used, synergy is created: a book and an audiobook become one part of a pair – one is printed, the other - auditive. The publishers can impress consumers with their creativity when creating the layouts of the cardboard CD covers of audiobooks. An audiobook-download as a file inhabits the body of the device on which it is saved, and the additional materials, which can be downloaded, create the same synergy with a printed book as a CD cover does. The aim is to create a homogeneous field of information about a literary work.

If visual codes of an audiobook differ from the visuality of a printed book, the role of an audiobook has changed significantly: it is no more a supplement to the printed book or its equal partner, but it functions as an independent player in the book market.

Gunta Jaunmuktāne

Ilustrācijas 20. gadsimta pirmās puses (līdz 1940. gadam) Latvijas grāmatniecībā

Pirmo latviešu izdevniecību izdoto grāmatu noformējuma zemās kvalitātes iemesli bija gan grāmatrūpniecības vājā materiālā bāze – nepietiekama tipogrāfiju iekārta un strādnieku izglītība, gan trūcīgie pircēji. Mākslinieku dalībai grāmatu iesējuma un ilustrāciju veidošanā vēl bija gadījuma raksturs. 19. un 20. gadsimta mijā, sakarā ar tehnoloģiskiem jauninājumiem un jūgendstila ieviešanos, grāmatu ārējās apdares veidols Eiropā jūtami mainījās – tas kļuva košāks, jo iesiešanai bieži lietoja spilgti krāsotu kalikonu.

Grāmatizdevējs Jānis Ozols gadsimtu mijā bija viens no pirmajiem latviešu izdevējiem, kas lielu vērību pievērsa grāmatas ārējam izskatam; viņa spiestuvē pat izstrādāja speciālu kalikona krāsošanas tehnoloģiju. Ozols, izmantojot oriģināl-zīmējumus un piesaistot vietējos māksliniekus, ieviesa zīmētus vākus un katras grāmatas formātu, iespiedumu, ilustrācijas un iesējumu centās saskaņot ar saturu.

20. gadsimta pirmajā pusē *Jāņa Rozes* un *Valtera un Rapas* izdevniecības, pateicoties tehnoloģiju attīstībai, grāmatu drukāšanas mākslu attīstīja vēl augstākā kvalitātē. Jāņa Rapas spēja pulcināt ap sevi talantīgus latviešu māksliniekus un atrast līdzekļus pienācīgai autoratlīdzībai panāca, ka daudzas *Valtera un Rapas* izdotās grāmatas iznāca tādā iesējuma un ilustrāciju kvalitātē, ka varēja konkurēt ar ārzemju grāmatām.

Gunta Jaunmuktāne

Illustrations from the 20th Century (up to 1940) in Latvian book publishing history

The reasons for poor quality of the first Latvian publishers' book design were limited technical abilities, such as insufficient tools needed for typography and lack of expertise, as well as customers' restricted finances. At this time, artists took part in the process of book preparation and creation of illustrations only occasionally. In the transition from the 19th to the 20th century, due to technological advances and origins of Art Nouveau, the aspects of the outer appearance of books significantly changed across the Europe. The book covers became much brighter, due to application of brightly painted calico.

The publisher Jānis Ozols was one of the first Latvian publishers in the end of 19th and beginning of 20th century, who paid great attention to the external appearance of books. In his publishing house, there was even a special calico painting technology developed. J. Ozols, by using original sketches and by involving local artists, introduced drawings on book covers, and he also aimed at matching the format of the book and illustrations with the book's content.

In the first part of 20th century, the publishing houses *Jānis Roze* and *Valters un Rapa*, thanks to the technological advances, raised the book printing process to a higher level of quality. Jānis Rapa had the skill not only to gather talented Latvian artists around him, but also to find resources to pay the artists for the provided work. This meant that many of the books published by *Valters un Rapa* publishing house were of so high standards that they were able to compete with internationally published books.

Ināra Klekere

Attēli un zīmes 15.–16. gadsimta Rietumeiropas enciklopēdiskajos izdevumos

Referātā aplūkoti enciklopēdisko tekstu ilustrēšanas tradīciju aizsākumi inkunābulu periodā 15. gadsimta otrajā pusē un to attīstība laikposmā līdz 16. gadsimta beigām, kad 1598. gadā Bāzelē klajā nāca viens no pēdējiem Sebastiāna Minstera *Kosmogrāfijas* izdevumiem. Gan universālā satura, gan plašās izplatības dēļ hronikas un kosmogrāfijas bija nozīmīga humānisma laikmeta grāmatniecības sastāvdaļa, uz kuras pamata turpmākajos gados veidojās jaunlaiku enciklopēdiskās literatūras nozare. Humānistu sagatavotie liela apjoma universāla satura iespieddarbi grāmatniecības vēsturē ir nozīmīgi arī ar dažādu grāmatu ilustrēšanas paņēmienu apguvi. Grāmatu iespīšana un jaunās tehniskās iespējas ilustrāciju jomā vienlaikus ar jauniem mākslinieciskajiem risinājumiem sniedza arī inovatīvus piedāvājumus iespieddarbos ietvertās informācijas saturiskam papildinājumam, būtiski uzlaboja teksta korpusa organizāciju un pārskatāmību apjomīgajos izdevumos.

16. gadsimta otrā pusē iespiestajos S. Minstera *Kosmogrāfijas* izdevumos ievietotie Livonijas apraksti, kam referātā pievērsta īpaša vērība, liecina, ka laika gaitā ir vērojama tendence atteikties no tipoloģiski iederīgām, bet informatīvi neprecīzām ilustrācijām, tiecoties pēc attēlu autentiskuma un atbilstības prototipiem.

Ināra Klekere

Pictures and signs in the Western European encyclopaedic editions of the 15th–16th centuries

The report investigates the beginning of illustration tradition of encyclopaedic texts of incunabula in the second half of the 15th century and its development until the end of the 16th century, when one of the last editions of Sebastian Münster's *Kosmographie* was published in Basel in 1598. Due to their universal content and wide spread, chronicles and cosmographies were an essential part of book publishing in the epoch of humanism. They served as basis for modern encyclopaedic literature. The voluminous publications with universal content, made by the humanists, have a significant place in the history of book publishing due to different means of making illustrations. Book printing and the new illustration technologies together with new artistic solutions gave innovative offers for the contextual addition of the information encompassed in publications. It improved the organisation and clearness of the long primer of the text in the voluminous publications.

The report pays special attention to the descriptions of Livonia in S. Münster's *Kosmographie* editions published in the second half of the 16th century, that reveal a tendency to give up typologically suitable, but informatively inaccurate illustrations. There is a tendency towards authenticity of pictures and their adequacy for the prototypes.

Laura Kreigere-Liepiņa

Īpašuma atzīmes, spiedogi un lasīšanas piezīmes Rīgas jezuītu kolēģijas bibliotēkas (1583–1621) krājuma unikālajos eksemplāros

Rīgas jezuītu kolēģijas bibliotēka (1583–1621), Polijas-Zviedrijas kara laikā pārvietota uz Zviedriju, mūsdienās veido vienu no vērtīgākajām un senākajām grāmatu kolekcijām Upsalas Universitātes bibliotēkas krājumā. Kolēģijas pastāvēšanas laikā bibliotēkā ieplūst Livonijas priesteru grāmatas, Sv. Marijas Magdalēnas klostera rokraksti un citi, mūsdienās unikāli, grāmatu eksemplāri. Katoļu un luterāņu priesteri, mācītāji atstāj īpašuma atzīmes un lasīšanas piezīmes grāmatās, kas nereti atklāj grāmatas ceļu uz kolēģijas bibliotēku. Rīgas cisterciešu konventa manuskripti no 15./16. gadsimta sniedz ziņas par klostera māsu garīgo literatūru un lasīšanas ieradumiem. Grāmatā atstātās zīmes dažkārt norāda uz interesi par reformācijas literatūru, arī kontrreformācijas rakstiem un politiku, kā arī uz laikmetam raksturīgo izglītošanās manieri.

Lielu ieguldījumu Rīgas jezuītu kolēģijas bibliotēkas rekonstrukcijā devis zviedru bibliogrāfs un pētnieks Izaks Kolins (1875–1949), kuram ir izdevies pēc vairāku pazīmju kopuma identificēt daļu Rīgas kolekcijas krājuma. Aptuveni pusei bibliotēkas eksemplāru ir neskaidra proveniencē, līdz ar to neskaidra saistība ar kolēģiju vai Rīgu vieš šaubas grūtajā eksemplāru identifikācijas darbā. Grāmatas iesējums, ziņas par provenienci un institūciju rāda grāmatas ceļu līdz Rīgai, no Rīgas līdz Upsalai.

Laura Kreigere-Liepiņa

Marks of ownership, stamps and manuscriptal notes of reading found in the collection of unique copies in Riga Jesuit College Library (1583–1621)

Riga Jesuit College Library (1583–1621), was taken as a war booty to Sweden during the Polish-Swedish war. Today it is one of the most valuable and oldest book collections in Uppsala University Library. Books of the Livonian priests, manuscripts of the Convent of St. Mary Magdalene and other unique copies of books, once formed the Library. Books were marked with owners' signatures and several notes by Catholic and Protestant priests and pastors, so these marks often revealed the book's path to the College Library. Manuscripts of the Riga Cistercian Convent from the 15th and 16th centuries provide information about the sacred literature and reading habits of the Convent sisters. Marks in the books sometimes point at the people's interest in Reformation literature, including Counter-reformation writings and politics, as well as at the style of education of the respective century.

Swedish bibliographer and researcher Isak Collijn (1875–1949) made great work trying to reconstruct the library of the Jesuit College in Riga. He succeeded in identifying a part of the "Riga collection" according to a set of multiple features. About a half of the library's items have uncertain provenance, so the questionable link to the Jesuit College of Riga casts doubt on the hard work of identifying the items. Bookbinding, information on provenance and institutions show us the route of books to Riga and from Riga to Uppsala.

Maija Krekle

Ieraksti Misiņa bibliotēkas grāmatās – laikmeta un cilvēku raksturotāji

Misiņa bibliotēkas grāmatās ir atstāti daudz un dažādi ieraksti. Izcilie latviešu rakstnieki ir dāvājuši savas grāmatas gan pašam Jānim Misiņam, gan viņa bibliotēkai. Dāvinājuma ierakstos pausta gan cieņa, gan mīlestība. Arī vēlākajos gados, kad Misiņa sen vairs nebija dzīvo vidū, Misiņa bibliotēka turpināja būt iemīļota latviešu kultūras darbinieku pulcēšanās vieta. Joprojām bibliotēkai tika dāvātas grāmatas, kuru liela daļa bija tapusi Misiņos.

Bibliotēkas plauktos pa dažādiem ceļiem nonākušas arī tādas grāmatas, kas reiz piederējušas citām personībām. Šo grāmatu dāvinājuma ierakstos parādās gan sirsnība, gan zobgalības. Aizraujoši lasīt Imanta Ziedoņa un Ojāra Vācieša asprātīgos veltījumus dzejā un prozā. Lasot veltījuma ierakstus, varam sajust draudzības un koleģialitātes saites, atšķirt patiesu sirsnību no pienākuma smagās nastas. Bet visskaistākie ir ieraksti, kas liecina par mīlestību, dažreiz slēpjamu pat pašam no sevis, tomēr nenoslēpjamu.

Grāmatas ar ierakstiem ir izcila kultūrvēsturiska vērtība. Misiņa bibliotēka ar tām ir bagāta.

Maija Krekle

Inscriptions in the books of the Misiņš Library – characterization of epoch and people

There are many and different inscriptions written in books of the Misiņš Library. Excellent Latvian writers have given their books to Jānis Misiņš and his library. Inscriptions reveal both esteem and love. Many years after the death of Jānis Misiņš, his library continued to be a popular gathering place for Latvian culture representatives. Books are still donated to the Library; many of them were written in the Library.

Books that once belonged to other personalities have also come to the Library shelves along different paths. In the inscriptions of these books, both sincerity and jokes appear. It is exciting to read the witty dedications in poetry and prose by Imants Ziedonis and Ojārs Vācietis. When reading the inscriptions of dedication, we can feel the true friendship and collegiality, and distinguish true sincerity from the burden of duty. But the most wonderful are the inscriptions that show love, sometimes hidden even from the dedicators themselves, but not able to hide.

Books with inscriptions have great value relating to the history of Latvian culture. The Misiņš Library is rich in such books.

Lilija Limane

Populāro latviešu grāmatu bilžainie vāki 19. gadsimta otrajā pusē

19. gadsimta 70. gados latviešu grāmatu grafikā iezīmējas jauns virziens – iecienītas kļūst krāsainas hromolitogrāfijas tehnikā darinātas plāno tipogrāfisko vāku ilustrācijas. Kulminējot 80. gadu vidū, bilžaino vāku producēšanas aktīvs posms ir no 70. gadiem līdz 20. gadsimta sākumam. Ilustrācijās parasti attēlota kāda epizode no grāmatā ietvertā sižeta, ko papildina situāciju raksturojošs neliels teksta citāts un grāmatas nosaukums. Ar litogrāfijas tehniskajiem paņēmieniem vāka attēliem piešķirts iluzors telpiskums, grāmatu apdarē tie ievieš krāsainību un raibumu un krasi kontrastē ar citās tehnikās darinātajiem vākiem. Ilustrāciju mākslinieciskais izpildījums pārsvarā ir amatierisks, attēlotās ainas klišejiskas. Košās litografētās vāka ilustrācijas sevišķi bija iecienījuši vieglās lasāmvielas izdevēji J. Šablovskis Jelgavā (iespieda J. Stefehhāgena vai H. Alunāna spiestuvē), M. Jākobsons Rīgā, arī H. Alunāns Jelgavā. Bilžainos vākus galvenokārt veidoja mazizglītotam lasītājam adresētajām izklaidējošo stāstu sērijām. Vāka galvenais uzdevums bija piesaistīt pircēju. Tālaika lasītāju izteikumi apliecina, ka cilvēkus šīs bildes iespaidoja.

Lilija Limane

Popular Latvian books with pictured covers in the second half of the 19th century

In the 1870s, a new trend emerged in the graphic art of Latvian books: thin typographic covers with coloured illustrations, produced by chromolithography, became popular. The active phase of the production of pictured covers production was from the 1870s to the early 20th century, with culmination in the mid-1880s. Illustrations usually featured an episode from the book's storyline, supplemented with a short quotation from the text and the book's title. Lithographic techniques gave illusory spatiality to the cover images and introduced colour and brightness in book design, sharply contrasting with covers made in other techniques. The artistic execution of the illustrations was mostly amateurish, the scenes depicted – clichéd. Garish lithographed cover illustrations were especially popular with publishers of easy reading matter – J. Šablovskis in Jelgava (printed at the printing houses of J. Steffenhagen or H. Alunāns), M. Jākobsons in Rīga, also H. Alunāns in Jelgava. Picture covers were mostly used for series of entertaining stories intended for less educated readers. The cover's main purpose was to attract buyers. Statements by the readers of the period confirm that people were influenced by these pictures.

Sandra Okuņeva

Vizuālās zīmes dzejnieka Māra Runguļa dzejā bērniem

Vizuālie signāli mūsdienu latviešu literatūrā ieņem arvien nozīmīgāku vietu, bet īpaši daudz to ir konstatējams bērnu dzejā.

Vizuālās zīmes skatāmas kā konkrētās dzejas viena daļa, tāpēc svarīgi ir raksturot būtiskākos terminus un to lietojumu (nekonsekvences, atšķirīgu terminu lietojumu vienai un tai pašai parādībai u.tml.) latviešu literatūrzinātnē. Ieskicējot konkrētās dzejas teorētiskos aspektus, pētījumā tiek piedāvāts viens skatījums uz konkrēto dzeju, izceļot vizuālo signālu vietu un lomu tā sauktās grafiskās dzejas izveidē.

Raksturojot latviešu autora M. Runguļa devumu bērnu dzejā, īpaša uzmanība veltāma grafiskās dzejas piemēru analīzei atsevišķās šī autora grāmatās, *Baltī putu vijņi lēkā* (1993), *Lietus attin bārdu* (2001) un *Tuk, tuk, mizgrauzi!* (2008), kurās autors dzejoja koptēla izveidē lieto dažādus burtu šriftus un teksta īpašu izkārtojumu lapā. M. Runguļa dzejas vizuālās zīmes analizētas kopsakarībās ar mākslinieču Ineses Mailītes, Irēnas Lūses un Ilzes Ramanes ilustrācijām kā grafiskās dzejas tēlu papildinātājām vai notušētājām.

Sandra Okuņeva

Visual signs in children's poetry by poet

Māris Rungulis

Visual signs are becoming increasingly important in contemporary Latvian literature, and it is especially noticeable in children's poetry.

Visual signs can be seen as one part of particular poetry, so it is important to describe the most important terms and their usage (inconsistencies, use of different terms for the same phenomenon, etc.) in Latvian literature. By describing the theoretical aspects of particular poetry, the study offers a unified view of the particular poetry, highlighting the place and role of visual signs in the creation of the so-called graphic poetry.

When describing the contribution of Latvian writer M. Rungulis to children's poetry, special attention should be paid to the analysis of examples of graphic poetry in several books by this author, *Balti putu viļņi lēkā* (1993), *Lietus attin bārdu* (2001) un *Tuk, tuk, mizgrauzi!* (2008), where the author uses different fonts and special text layouts to create visual image of the poem. The visual signs of M. Rungulis' poetry are analyzed in connection with the illustrations by artists Inese Mailīte, Irēna Lūse and Ilze Ramane that brighten up or tone down the image of graphic poetry.

Aija Taimiņa

Zelts un sena grāmata: simbolika, lietojuma prakse

Zeltā mirdz miniatūras un iniciāļi viduslaiku manuskriptu lapās. Foliantu vāku dārgakmeņi un filigrānie zelta kalumi apliecina laicīgo un garīgo valdnieku varu, bagātību, dievbijību.

Zelta simbolika ir bagāta un daudzveidīga. Zelts metafiziski saistāms ar to, kam ir vislielākā vērtība, tas ir gudrības, apskaidrības, nemirstības, nemainības, slavas, bagātības, pārpilnības, skaistuma, greznības simbols. Kristīgajā teoloģijā tīrs zelts ir Dieva un augstākās patiesības zīme. Zelts ir visvērtīgākā ticīgo upur-dāvana.

Gan ikonu glezniecībā, gan viduslaiku grāmatu miniatūrā zelta klātbūtne apliecina Dieva un dievišķās gaismas klātbūtni: *lumen, illuminare* (latīņu val.) – ‘gaisma’, ‘apgaismot, izdaiļot’. Zelts dara svēto redzamu. Zelta klātbūtni (*assisto* latīņu val.) iluminators realizēja, ar plānu zelta foliju vai zelta krāsu dekorējot attēlu, vinjeti, sākumburtu. Zelts ir dekora pabeigtības zīme.

Par laicīgu bagātību un aizrautīgu greznoties prieku vēsta zeltījums, kas dekorē grāmatu ādas iesējumus, griezumu, muguriņu no Renesanses līdz mūsdienām.

Zelta klātbūtne padara rokrakstu vai iespieddarbu par elitāru, estētiski augstvērtīgu bibliofilas intereses un apbrīnas objektu.

Aija Taimiņa

Gold and ancient book: symbolism and tradition of usage

Miniatures and initials shine in gold on pages of manuscripts of the Middle Ages. Covers of folios ornamented with gems and filigree gold forgings is a manifestation of power, wealth and piety of secular and religious authorities.

Symbolism of gold is rich and diverse. Gold is metaphysically related to things that have the highest value; it is the symbol of wisdom, enlightenment, immortality, stability, fame, wealth, abundance, beauty, and luxury. Pure gold is the sign of God and the absolute truth in Christianity. Gold is the most valuable offering by Christian believers.

Both in icon paintings and book miniatures of Middle Ages, the presence of gold testifies the presence of God and divine light: *lumen, illuminare* (Latin) – light, to illuminate, to embellish. The visible is made divine by gold. Illustrations, vignettes, initial capitals were ornamented with fine gold foil or gold ink by the illuminator that revealed the presence (*assistō* Latin) of gold. Gold is the sign of completeness of the decoration.

Secular wealth and luxury are shown by gilding that decorates leather bindings of books, book spines and edge gilding that has been used from the Renaissance to nowadays.

The presence of gold turns manuscripts or printed matter into the object of exceptional and aesthetically high quality that causes admiration and bibliophilic interest.

Silvija Tretjakova

Vizuālie kodi mūsdienu bērnu grāmatu ilustrācijās

Pētījums ietver vizuālizpratnes rādītāju analīzi elektroniskajā anketā *Bērnu, jauniešu un vecāku žūrija, 2018*” tās ir apmēram tūkstoš bērnu atbildes par bilžu grāmatu ilustrācijām. Galvenais secinājums ir, ka grāmatas elementu savstarpējā saspēle ļauj lasītājam veiksmīgāk apjēgt stāsta sižetu, noturēt uzmanību, atraisīt fantāziju, uztvert vēstījumu un radīt savu versiju par lasīto.

Latviešu mūsdienu ilustrācijās nereti novērojami iepriekšējo ilustratoru paau-džu vizuālie kodi, piemēram, Margaritas Stārastes noapaļotās līnijas un unificētās zīmējuma detaļas. Savukārt mūsdienu *mainstream* ilustratorus arī var uzskatīt par vizuālā koda lietotājiem, kas vērojams Latvijā izdoto grāmatu ilustrācijās. Šis virziens ietver popkultūras un mediju kultūras elementus, ko izplata plašsaziņas līdzekļi. Lai arī tos bieži lieto pejoratīvā (nievājošā) nozīmē subkultūrās, ilustrāciju mākslā šis jaunrades virziens tiek uzskatīts par ekskluzīvu. Pēdējās desmitgades ilustratoru katalogu analīze uzrāda noturīgu mākslinieciskās izpausmes manieri, kas daudzos gadījumos nonivelē nacionālo piederību. Ilustrācijas tikpat labi varētu būt radītas Latvijā kā jebkur citur pasaulē.

Pētījumā tiek pielietota kontentanalīze, izmantota intervēšana, noskaidrojot ilustratoru bērniības spilgtākos vizuālos iespaidus un mākslinieciskās formēšanās laikā apzinātos paraugus un ietekmes.

Silvija Tretjakova

Visual codes in the contemporary children books'

Illustrations

The research contains the analysis of the understanding of visual codes revealed by the electronic questionnaire *Jury of children, young people and parents, 2018*. There are about 1 000 children responses about illustrations of picture books. The most important conclusion is that mutual intercommunication of book elements allows its readers to grasp the plot of the book, it captures their attention, nourishes fantasy, helps grasp its meaning and make one's own version about the book they read.

The contemporary Latvian illustrations often reveal the visual codes of the previous illustrators, e.g. Margarita Stāraste's rounded lines and uniformity of drawings details. The contemporary mainstream illustrators can also be considered as users of visual codes that can be observed in illustrations in books published in Latvia. This trend includes elements of pop-culture and media culture disseminated by mass media. Although it is often used in pejorative (scornful) meaning in subculture, it is considered exclusive in the art of illustrations. The analysis of illustrators' catalogues of the last decade shows a stable manner of artistic manifestation that erases national identity. These illustrations could have been created either in Latvia or anywhere else in the world.

The following methods were used in the research: content analysis and interviews that helped to find out the strongest visual impressions from the illustrators' childhood and the influence they had from samples during the period they started to realise themselves as artists.

Gatis Vanags

Kārlis Sūniņš – grāmatu ilustrators un burtu dizainers

Kārlis Sūniņu Latvijā pazīst kā izcilu akvarelistu un grāmatu ilustratoru. Nav pārspētas viņa ilustrācijas latviešu tautas pasakām. Taču ir vēl kāda, līdz šim pilnībā vēl neapzināta, izcila viņa talanta šķautne. Visām grāmatām, kuras K. Sūniņš ir ilustrējis, viņš ir veidojis arī izcilus un neatkārtojamus burtveidolus.

Sākot no 1939. gada grāmatu noformējumos var redzēt K. Sūniņa daudzveidīgu burtveidolu formu radošos meklējumus. Grāmatā *Lāču Krišus: latviešu tautas pasaka* (1947), autors prezentē neparastu nacionālā romantisma un Art Deco stila sakausējumu. Šo stilistisko virzienu, autors veiksmīgi attīsta savos nākamajos darbos.

Izcili burtveidolu paraugi ir grāmatu *Upe, upe, Daugaviņa*, *Zelta tīnīte* un *Divi brāļi* noformējumos. Visi burtveidoli ir tehniski precīzi izveidoti un detaļās konsekventi.

K. Sūniņa atstāto radošo mantojumu var vērtēt kā izcilu pagājušā gadsimta 40.–70. gadu grafiskā dizaina paraugu.

Gatis Vanags

Kārlis Sūniņš – book illustrator and typeface designer

Kārlis Sūniņš is a well-known watercolourist and book illustrator. His illustrations for the Latvian folk fairy-tales have not been surpassed yet. However, there is another distinguished edge of his talent, that has not been enough estimated. He created brilliant and unique typeface for all the books he illustrated.

We can see the creative search for various forms of typeface in book designs by K. Sūniņš since 1939. In the book *Bear Chris. Latvian folk-tale* (1947), the author presented an unusual alloy of national romanticism and Art Deco style. This stylistic trend was successfully developed in his future works.

Excellent typeface are in the designs of the books *River, River Daugava, Golden Chest* and *Two Brothers*. Every typeface was made technically precise and had consistent details.

We can estimate K. Sūniņš' creative heritage as an excellent model of the graphic design from the 1940s to the 1970s.

Kristīne Zaļuma

Nejaušas satikšanās Bikstos: grāmatās atstātās liecības

Daudzu Latvijas atmiņas institūciju vēsturisko krājumu grāmatas glabā atmiņas par saviem kādreizējiem īpašniekiem. Konkrētu iespieddarbu un tajā atstāto liecību pētniecība atklāj to izcelsmes (proveniences) sarežģīto vēsturi. Referātā atspoguļoti Bikstu muižas (*Bixten*, Kurzeme) fon der Ropu (von der Ropp) dzimtas likteņi un viņu atstātās liecības grāmatās 19. gadsimtā un 20. gadsimta pirmajā pusē. Latvijas Nacionālajā bibliotēkā līdz šim identificētas atsevišķas grāmatas ar Bikstu muižas piederīgo atstātām īpašumzīmēm un ierakstiem. To izpēte sniegusi iespēju pirmo reizi sabiedrības vērtējumam tuvplānā atklāt jaunas ziņas par divu 20. gadsimta sākumā radītu ekslibru izcelsmi, kuru autors līdz šim uzskatīts par nezināmu. Referātā galvenokārt aplūkota minēto ekslibru autora, Latvijas kultūras telpā aizmirsta Bikstu muižā dzimuša arhitekta un mākslinieka Makša Aleksa fon der Ropa (1876–1940) dzīve un darbi.

Kristīne Zaļuma

Random meetings in Bixten: testimonies left in books

Many memory institutions in Latvia have book collections showing traces of their previous owners. Investigation of particular print works reveals the complex history of their provenance. The paper deals with von der Roop family history, from the manor Biksti (*Bixten*) in Courland, reflected in evidence left in their library books of the 19th and early 20th century. Some books with bookplates and inscriptions linked to the owners of Biksti manor have been identified in the collection of the National Library of Latvia. The investigation allows to attribute the provenance of two early 20th century bookplates that were considered to be created by some unknown artists. The paper focuses on life and works of Max Alex von der Roop (1876–1940), an architect and artist born in Biksti manor, the author of bookplates in question who was forgotten for a long time.

Viesturs Zanders

Ieraksti un spiedogi Baltijas Centrālās bibliotēkas grāmatās kā zinātņu vēstures izpētes avots

Vācbaltiešu izcelsmes bibliofils Oto Bongs (1918–2006) pēc Otrā pasaules kara Rietumvācijā neatlaidīgi un mērķtiecīgi izveidoja vienu no apjomīgākajiem un daudzveidīgākajiem Baltijas pagātnes liecību krājumiem, kas kopš 1951. gada ir plašāk zināms ar nosaukumu Baltijas Centrālā bibliotēka. 1994. gadā O. Bonga kolekcija papildināja Latvijas Nacionālās bibliotēkas krājumu.

O. Bonga krājumā mājvietu ir atradušas arī grāmatas no sabiedriskām un privātmām bibliotēkām, kas savulaik pastāvēja Latvijā un Igaunijā vai arī piederēja ar Baltiju saistītām personībām. To vidū ir izdevumi no Baltijas zinātnisko biedrību bibliotēkām (piemēram, Kurzemes provinces muzeja Jelgavā). Grāmatas, kas piederējušas Baltijas izcelsmes zinātniekiem (valodniekam Georgam Ģerulim, vēsturniekam Karlam fon Lēvisam of Menāram, meteorologam Johanesam Lecmanim, folkloristam Kārlim Straubergam, literatūrzinātniekam Jānim Bičolim), kā arī pētniekiem, kuri kādu laiku ir strādājuši Baltijas valstīs (vācu arheologam Ernstam Vālem, zviedru mākslas vēsturniekam Helgem Torem Čellīnam u.c.).

Referāts sniedz ieskatu grāmatu likteņos ceļā uz O. Bonga krājumu.

Viesturs Zanders

Personal notes and seals in the books of the Baltic Central Library as a research source of history of sciences

Since the end of the WW II, Otto Bong (1918–2006), a bibliophile of German – Baltic origin, worked steadily and purposefully on the creation of one of the most bulky and extensive collections of Baltic past testimony, which is more widely known as Baltic Central Library since 1951. In 1994, the collection of O. Bong was added to the collection of the National Library of Latvia.

In the collection of O. Bong, one can find books from public and private libraries that once existed in Latvia and Estonia or belonged to personalities related to the Baltics. Among them, there are publications from the libraries of research associations in the territory of the Baltics (e.g. the Courland Provincial Museum in Jelgava). One can mention also the books that once were owned by researchers of Baltic origin (linguist Georg Gerullis, historian Karl von Löwis of Menar, meteorologist Johannes Letzmann, folklore specialist Kārlis Straubergs, philologist Jānis Bičolis), and researchers who worked in the Baltic countries for some time (German archaeologist Ernst Wahle, Swedish art historian Helge Tor Kjellin and others).

The report provides an insight into the fate of the books in their path to the collection of O. Bong.

9789984844046